

ERIK LARSON

ΣΤΟΝ
ΚΗΠΟ
ΜΕ ΤΑ
ΘΗΡΙΑ

ΕΝΑ ΣΥΝΑΡΠΑΣΤΙΚΟ ΧΡΟΝΙΚΟ
ΤΗΣ ΑΝΟΔΟΥ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΡΑΪΧ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

Das Vorspiel

πρελούδιο, εισαγωγή, πρόλογος, προκριματικός αγώνας,
προκαταρκτικά στο σεξ, παράσταση, πρακτική (εξέταση), οντισιόν,
das ist erst das - αυτό είναι μόνο η αρχή

–Μετάφραση του λήμματος από το
Collins German Unabridged Dictionary
(έβδομη έκδοση, 2007)

ΚΑΠΟΤΕ, ΣΤΗΝ ΑΠΑΡΧΗ μιας πολύ σκοτεινής περιόδου, ένας αμερικανός πατέρας και η κόρη του ξαφνικά βρέθηκαν από τη θαλπωρή του σπιτιού τους στο Σικάγο στην καρδιά του χιτλερικού Βερολίνου. Έμειναν εκεί για τεσσεράμισι χρόνια, αλλά η ιστορία που θα ακολουθήσει αφορά τον πρώτο χρόνο της παραμονής τους, καθότι συνέπεσε με την «προαγωγή» του Χίτλερ από καγκελάριο σε απόλυτο τύραννο, σε μια αβέβαιη περίοδο λεπτών ισορροπιών όπου τα πάντα κρέμονταν από μια κλωστή. Ο πρώτος εκείνος χρόνος αποτέλεσε ένα είδος προλόγου, κατά τον οποίο διαμορφώθηκαν τα βασικά μοτίβα του πολεμικού έπους που επρόκειτο να ακολουθήσει – ενός έπους με κεντρικό άξονα τον φόνο.

Πάντοτε αναρωτιόμουν τι θα έβλεπε ο εξωτερικός παρατηρητής, αν μπορούσε να παρακολουθήσει διά ζώσης τη γιγάντωση της σκοτεινής εξουσίας του Χίτλερ. Πώς θα του φαινόταν η πόλη, τι θα άκουγε, τι θα έβλεπε, τι θα μύριζε, και άραγε πώς θα ερμήνευαν οι ξένοι διπλωμάτες και επισκέπτες τα γεγονότα

που εκτυλίσσονταν γύρω τους; Εκ των υστέρων, γνωρίζουμε ότι η πορεία της ιστορίας θα μπορούσε να είχε αλλάξει πάρα πολύ εύκολα εκείνη την εύθραυστη περίοδο. Γιατί λοιπόν κανείς δεν την άλλαξε; Γιατί πήρε τόσο καιρό να γίνει αντιληπτό ότι ο Χίτλερ και η διακυβέρνησή του αποτελούσαν κίνδυνο;

Όπως οι περισσότεροι άνθρωποι, απέκτησα την πρώτη μου επαφή με την περίοδο αυτή μέσω των βιβλίων και των φωτογραφιών της εποχής, που με άφησαν με την εντύπωση ότι επρόκειτο για έναν κόσμο δίχως χρώμα, έναν κόσμο στον οποίο κυριαρχούσαν οι διαβαθμίσεις του μαύρου και του γκρι. Αντίθετα, οι δύο πρωταγωνιστές μου ήρθαν σε επαφή με τη ζώσα πραγματικότητα, αντιμετωπίζοντας ταυτόχρονα τις πεζές υποχρεώσεις της καθημερινότητας. Κάθε πρωί κινούνταν μέσα σε μια πόλη γεμάτη με τεράστια λάβαρα που έφεραν τα ναζιστικά χρώματα –κόκκινο, λευκό και μαύρο–, κάθονταν στα ίδια υπαίθρια καφέ με τους λιγνούς, μαυροντυμένους άνδρες των SS του Χίτλερ και τότε τότε έπαιρνε το μάτι τους τον ίδιο τον Χίτλερ, έναν μικρόσωμο άνθρωπο σε μια μεγάλη, καμπυλωτή Μερσεντές. Επίσης, όμως, κάθε μέρα περνούσαν δίπλα από σπίτια των οποίων τα μπαλκόνια στόλιζαν κατακόκκινα γεράνια, ψώνιζαν στα τεράστια εμπορικά καταστήματα της πόλης, διοργάνωναν πάρτι με τσάι και εισέπνεαν βαθιά τα ανοιξιότικα αρώματα του Τιεργκάρτεν, του κεντρικού πάρκου του Βερολίνου. Είχαν κοινωνικές συναναστροφές με τον Γκέρινγκ και τον Γκέμπελς, με τους οποίους δειπνούσαν, χόρευαν και αστειεύονταν – μέχρι τη στιγμή που, καθώς ο πρώτος τους χρόνος εκεί έφτανε στο τέλος του, έλαβε χώρα ένα γεγονός που έπαιξε ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην αποκάλυψη του πραγματικού προσώπου του Χίτλερ και έθεσε τον ακρογωνιαίο λίθο για τα όσα θα συνέβαιναν την επόμενη δεκαετία. Ήταν κάτι που άλλαξε τα πάντα, τόσο για τον πατέρα όσο και για την κόρη.

Το παρόν έργο δεν αποτελεί προϊόν μυθοπλασίας. Όπως συνηθίζεται, οτιδήποτε κλείνεται μέσα σε εισαγωγικά προέρχεται από κάποιο γράμμα, ημερολόγιο, από απομνημονεύματα

ή άλλο ιστορικό ντοκουμέντο. Μέσα στις επόμενες σελίδες δεν έχω προσπαθήσει να γράψω απλώς ένα ακόμα μεγάλο χρονικό της περιόδου. Ο στόχος μου ήταν πιο ενδόμυχος: η αποκάλυψη αυτού του κόσμου που ανήκει πια στο παρελθόν μέσα από τις εμπειρίες και την αντίληψη των δύο κύριων χαρακτήρων μου –ενός πατέρα και μιας κόρης– οι οποίοι, φτάνοντας στο Βερολίνο, ξεκίνησαν ένα ταξίδι ανακάλυψης, μεταμόρφωσης και, τελικά, ανείπωτης θλίψης.

Εδώ δεν υπάρχουν ήρωες, τουλάχιστον όχι του είδους που συναντά κανείς στη *Λίστα του Σίντλερ*, αλλά υπάρχουν μικρές αχτίδες ηρωισμού καθώς και άνθρωποι που συμπεριφέρονται με αναπάντεχη καλοσύνη. Ασφαλώς, πάντοτε υπάρχουν υπαινιγμοί, συχνά ανησυχητικής φύσεως. Αυτό είναι και το πρόβλημα με οτιδήποτε δεν αποτελεί μυθοπλασία. Πρέπει να αφήσουμε κατά μέρος όσα γνωρίζουμε –*σήμερα*– και αντ’ αυτού να προσπαθήσουμε να παρακολουθήσουμε το ταξίδι των δύο ανυποψίαστων πρωταγωνιστών μου μέσα στον παράξενο εκείνο κόσμο, όπως τον βίωσαν οι ίδιοι.

Ήταν περίπλοκοι άνθρωποι που έζησαν σε μια περίπλοκη εποχή, προτού τα τέρατα δείξουν το αληθινό τους πρόσωπο.

ERIK LARSON
Σιάτλ

1933

Ο άνδρας πίσω από την κουρτίνα

ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ήταν σύνηθες¹ να επισκέπτονται το προξενείο των ΗΠΑ στο Βερολίνο, αλλά όχι στην κατάσταση του ανθρώπου που κατέφθασε εκεί την Πέμπτη 29 Ιουνίου του 1933. Το όνομά του ήταν Τζόζεφ Σάχνο, ήταν τριάντα ενός ετών, γιατρός από τη Νέα Υόρκη, ο οποίος μέχρι πρότινος ασκούσε το επάγγελμά του σε ένα προάστιο του Βερολίνου. Τώρα βρισκόταν γυμνός πίσω από την κουρτίνα ενός θαλάμου εξέτασης του πρώτου ορόφου του προξενείου, όπου μια συνηθισμένη μέρα περιλάμβανε εξέταση των αιτούντων για βίζα από έναν χειρουργό δημόσιας υγείας, προκειμένου να μεταναστεύσουν στις ΗΠΑ. Το δέρμα είχε αφαιρεθεί από το μεγαλύτερο μέρος του σώματός του.

Δύο αξιωματούχοι του προξενείου κατέφθασαν και μπήκαν στον θάλαμο εξέτασης. Ο ένας ήταν ο Τζορτζ Σ. Μέσερσμιθ, ο αμερικανός γενικός πρόξενος στη Γερμανία από το 1930 (καμία σχέση με τον Βίλχελμ «Βίλι» Μέσερσμιτ, τον γερμανό μηχανικό αεροσκαφών). Όντας ο ανώτερος αξιωματούχος του διπλωματικού σώματος των ΗΠΑ στο Βερολίνο, ο Μέσερσμιθ είχε υπό την εποπτεία του τα δέκα αμερικανικά προξενεία που βρίσκονταν σε διάφορες πόλεις σε ολόκληρη τη Γερμανία. Στο πλευρό του βρισκόταν ο αντιπρόξενός του, Ρέιμοντ Γκάιστ. Ο Γκάιστ ήταν γενικά ψύχραιμος και ακλόνητος, ο ιδανικός υφιστάμενος, αλλά εκείνη τη στιγμή ο Μέσερσμιθ παρατήρησε ότι έμοιαζε χλωμός και ιδιαίτερα ταραγμένος.

Αμφότεροι έμειναν εμβρόντητοι από την κατάσταση του Σάχνο. «Από τον λαιμό² μέχρι τις φτέρνες του ήταν μια μάζα ωμής σάρκας» όπως είπε ο Μέσερσμιθ. «Τον είχαν χτυπήσει με μαστίγια με κάθε δυνατό τρόπο, μέχρι το σώμα του να μείνει κυριολεκτικά γδαρμένο και να αιμορραγεί από παντού. Κατάφερα να του ρίξω μόνο μια ματιά πριν τρέξω σε έναν από τους νιπτήρες όπου [ο χειρουργός] έπλενε τα χέρια του».

Όπως έμαθε ο Μέσερσμιθ, ο ξυλοδαρμός είχε λάβει χώρα εννέα μέρες νωρίτερα, αλλά οι πληγές ήταν ακόμη εμφανείς. «Από τις ωμοπλάτες³ μέχρι τα γόνατά του, υπήρχαν ακόμη τα σημάδια που έδειχναν ότι είχε χτυπηθεί και από τις δύο πλευρές. Οι γλουτοί του ήταν καταματωμένοι και κατά τόπους δεν υπήρχε καθόλου δέρμα. Σε ορισμένα σημεία η σάρκα είχε ουσιαστικά πολτοποιηθεί».

Ο Μέσερσμιθ αναρωτήθηκε: αν αυτό ήταν το θέαμα που παρουσίαζε εννέα μέρες αργότερα, πώς θα έμοιαζαν οι πληγές ακριβώς μετά τον ξυλοδαρμό;

Έμαθε όλη την ιστορία:

Τη νύχτα της 21ης Ιουνίου, ο Σάχνο δέχτηκε στο σπίτι του την επίσκεψη μιας μονάδας ένστολων ανδρών, οι οποίοι είχαν δεχτεί μια ανώνυμη καταγγελία ότι αποτελούσε δυνάμει εχθρό του κράτους. Οι άνδρες έψαξαν το σπίτι του και, παρόλο που δεν βρήκαν τίποτα, τον μετέφεραν στο αρχηγείο τους. Διέταξαν τον Σάχνο να γδυθεί, και αμέσως δυο άνδρες με μαστίγιο τον υπέβαλαν σε άγριο και παρατεταμένο ξυλοδαρμό. Έπειτα τον άφησαν ελεύθερο. Με κάποιον τρόπο κατάφερε να φτάσει σπίτι του και έπειτα διέφυγαν με τη γυναίκα του στο κεντρικό Βερολίνο, στο σπίτι της πεθεράς του. Έμεινε για μία εβδομάδα στο κρεβάτι. Μόλις ένιωσε αρκετά δυνατός, πήγε στο προξενείο.

Ο Μέσερσμιθ διέταξε να τον μεταφέρουν στο νοσοκομείο, και την ίδια μέρα τού χορήγησε καινούργιο αμερικανικό διαβατήριο. Λίγο καιρό αργότερα, ο Σάχνο και η γυναίκα του κατέφυγαν στη Σουηδία και έπειτα επέστρεψαν στην Αμερική.

Από τη μέρα που ο Χίτλερ διορίστηκε καγκελάριος, τον

Ιανουάριο, είχαν γίνει συλλήψεις και είχαν λάβει χώρα ξυλοδαρμοί αμερικανών πολιτών, αλλά τίποτα τόσο φρικαλέο – αν και χιλιάδες γηγενείς Γερμανοί είχαν επίσης υποστεί παρόμοια και συχνά χειρότερη μεταχείριση. Για τον Μέσερσμιθ αποτελούσε μια ακόμα ένδειξη για την πραγματικότητα της κατάστασης υπό την εξουσία του Χίτλερ. Αντιλαμβανόταν ότι όλη αυτή η βία αντιπροσώπευε κάτι περισσότερο από μια παροδική έξαρση αγριότητας. Κάτι είχε αλλάξει θεμελιακά στη Γερμανία.

Ο ίδιος το αντιλαμβανόταν, αλλά ήταν επίσης πεπεισμένος ότι πολύ λίγοι το αντιλαμβάνονταν στην Αμερική. Μέρα με την ημέρα η ανησυχία του μεγάλωνε, κυρίως λόγω της δυσκολίας να πειστεί ο κόσμος για το μέγεθος της απειλής που αποτελούσε ο Χίτλερ. Για τον ίδιο ήταν απόλυτα σαφές ότι, στην πραγματικότητα, ο Χίτλερ προετοίμαζε μυστικά και ιδιαίτερα δραστήρια τη Γερμανία για κατακτητικό πόλεμο. «Εύχομαι να μπορούσα⁴ να κάνω τους ανθρώπους πίσω στην πατρίδα να καταλάβουν» έγραψε σε μια επιστολή προς το Υπουργείο Εξωτερικών τον Ιούνιο του 1933 «γιατί νιώθω πως είναι αναγκαίο να κατανοήσουν την ανάπτυξη αυτού του στρατιωτικού πνεύματος στη Γερμανία. Αν αυτή η κυβέρνηση διατηρήσει την εξουσία για έναν ακόμα χρόνο και συνεχίσει να κινείται προς την ίδια κατεύθυνση με την ίδια ένταση, πρόκειται να καταστήσει τη Γερμανία κίνδυνο για την παγκόσμια ειρήνη τα προσεχή χρόνια».

Πρόσθεσε: «Με ελάχιστες εξαιρέσεις, οι ιθύνοντες αυτής της κυβέρνησης έχουν μια νοοτροπία την οποία εσείς κι εγώ αδυνατούμε να συλλάβουμε. Μερικοί από αυτούς είναι ψυχοπαθείς, οι οποίοι υπό κανονικές συνθήκες θα έπρεπε να βρίσκονται κλεισμένοι κάπου για θεραπεία και επιτήρηση».

Στη Γερμανία όμως εξακολουθούσε να μην υπάρχει πρέσβης των ΗΠΑ. Ο προηγούμενος πρέσβης, Φρέντερικ Μ. Σάκετ, είχε φύγει τον Μάρτιο, οπότε ορκίστηκε νέος πρόεδρος των ΗΠΑ ο Φράνκλιν Ντ. Ρούζβελτ. (Η ημέρα της ορκωμοσίας έλαβε χώρα στις 4 Μαρτίου.)⁵ Για περίπου τέσσερις μήνες η θέση του πρέσβη ήταν κενή, και ο άνθρωπος που θα αναλάμβανε το πόστο θα

έκανε ακόμα τρεις εβδομάδες να έρθει. Ο Μέσερσμιθ δεν τον ήξερε προσωπικά – μόνο ό,τι είχε ακούσει από τις επαφές του στο Υπουργείο Εξωτερικών. Αυτό που γνώριζε ήταν ότι ο νέος πρέσβης θα βρισκόταν σε ένα καζάνι κτηνωδίας, διαφθοράς και φανατισμού που έβραζε – θα έπρεπε λοιπόν να είναι ένας άνθρωπος αποφασιστικός, ικανός να εκπροσωπήσει τα συμφέροντα και την ισχύ της Αμερικής, γιατί η ισχύς ήταν το μόνο που καταλάβαιναν ο Χίτλερ και οι άνδρες του.

Παρ' όλα αυτά, ο νέος πρέσβης ήταν κατά τα φαινόμενα ένας σεμνός άνθρωπος που είχε ορκιστεί να διαγάγει μετριοπαθή βίο στο Βερολίνο σε ένδειξη συμπαράστασης προς τους αμερικανούς συμπολίτες του που είχαν χάσει τα πάντα λόγω της Μεγάλης Ύφεσης.* Το απίστευτο ήταν ότι ο νέος πρέσβης⁶ θα έστελνε στο Βερολίνο το δικό του αμάξι – μια παλιά, ταλαιπωρημένη Σεβρολέ – για να τονίσει την ολιγάρκειά του. Εντωμεταξύ, στην πόλη που πήγαινε, οι άντρες του Χίτλερ κυκλοφορούσαν με τεράστια μαύρα καμπριολέ, το καθένα σχεδόν στο μέγεθος αστικού λεωφορείου.

* Αυτή που μνημονεύουμε ως Κραχ του 1929.

ΜΕΡΟΣ 1ο

Μέσα στα δάση

Οι Ντοντ φτάνουν στο Αμβούργο.

1. Μέσο διαφυγής

ΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑ¹ ΠΟΥ ΘΑ ΑΛΛΑΖΕ για πάντα τη ζωή της οικογένειας Ντοντ από το Σικάγο έγινε το μεσημέρι της Πέμπτης 8 Ιουνίου του 1933, καθώς ο Γουίλιαμ Έ. Ντοντ καθόταν στο γραφείο του στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου.

Κοσμήτορας πλέον του τμήματός του, ο Ντοντ ήταν καθηγητής στο πανεπιστήμιο από το 1909 και έχαιρε διεθνούς αναγνώρισης για το έργο του πάνω στον Αμερικανικό Νότο, καθώς και για μια βιογραφία του Γούντροου Γουίλσον.* Ήταν εξήντα τεσσάρων ετών, περιποιημένος, με ύψος λίγο πάνω από ένα και εβδομήντα, γκριζογάλανα μάτια και ανοιχτά καστανά μαλλιά. Αν και η συνθησιμένη του έκφραση τον έκανε να μοιάζει αυστηρός, στην πραγματικότητα είχε ένα ζωντανό, οξύ και σπινθηροβόλο χιούμορ. Ήταν παντρεμένος με τη Μάρθα, γνωστή τοις πάσι ως Μάτι, και είχε δύο παιδιά που διήνυαν τη δεύτερη δεκαετία της ζωής τους. Η κόρη του, επίσης ονόματι Μάρθα, ήταν είκοσι τεσσάρων ετών, και ο γιος του, Γουίλιαμ ο Νεότερος –ή Μπιλ–, είκοσι οκτώ.

Απ' όσο γνωρίζουμε, ήταν μια ευτυχισμένη και δεμένη οικογένεια. Δεν ήταν σε καμία περίπτωση πλούσιοι, αλλά ζούσαν άνετα, παρά την οικονομική ύφεση που έπνιγε τότε το έθνος. Κατοικούσαν σε ένα μεγάλο σπίτι στο 5757 της Λεωφόρου Μπλάκστοουν, στη γειτονιά Χάιντ Παρκ του Σικάγου, μερι-

* Ο 28ος πρόεδρος των ΗΠΑ (28 Δεκεμβρίου 1856 – 3 Φεβρουαρίου 1924).

κά τετράγωνα μακριά από το πανεπιστήμιο. Επίσης, ο Ντοντ είχε στην κατοχή του² –και κάθε καλοκαίρι φρόντιζε– μια μικρή φάρμα στο Ράουντ Χιλ της Βιρτζίνιας, η οποία, σύμφωνα με τα αρχεία της κομητείας, είχε έκταση «πάνω κάτω» 156 εκτάρια. Εκεί, ο φανατικός «κατά Τζέφερσον» δημοκράτης* Ντοντ ένωθε πραγματικά στο σπίτι του – ανάμεσα στις είκοσι μία αγέλαδες του ράτσας Γκέρνσεϊ, τα τέσσερα άλογά του, ονόματι Μπιλ, Κόλεϊ, Μάντι και Πρινς, το άροτρο τύπου Σίρακιους που τραβούσαν και το τρακτέρ τύπου Φάρμαλ. Έψηνε καφέ μέσα σε ένα μεταλλικό κουτί συσκευασίας Μάξγουελ Χάους, πάνω στην παλιά του ξυλόσομπα. Η γυναίκα του δεν ήταν εξίσου ενθουσιώδης, οπότε δεν είχε κανένα πρόβλημα να τον αφήνει να πηγαίνει εκεί μόνος του, ενώ η υπόλοιπη οικογένεια παρέμενε στο Σικάγο. Ο Ντοντ ονόμασε τη φάρμα του Stoneleigh,** από τις πέτρες και τους βράχους που βρίσκονταν σπαρμένοι στην έκτασή της, και μιλούσε γι' αυτήν όπως άλλοι για την πρώτη τους αγάπη. «Τα φρούτα είναι τόσο όμορφα,³ σχεδόν αψεγάδιαστα, κόκκινα και ζουμερά, ενώ τα δέντρα εξακολουθούν να γέρνουν από το βάρος τους» έγραφε μια όμορφη νύχτα την εποχή της συγκομιδής των μήλων. «Τα πάντα εδώ με γοητεύουν».

Αν και γενικά δεν συνήθιζε να χρησιμοποιεί κλισέ, ο Ντοντ περιέγραψε το τηλεφώνημα ως «κεραυνό⁴ εν αιθρία». Ήταν βέβαια λίγο υπερβολικός. Ήδη, αρκετούς μήνες νωρίτερα, οι φίλοι του είχαν αρχίσει να συζητούν την πιθανότητα ενός τέτοιου τηλεφωνήματος. Αυτό που εξέπληξε και προβλημάτισε τον Ντοντ ήταν η φύση του τηλεφωνήματος.

Εδώ και κάμποσο καιρό, ο Ντοντ ήταν δυσαρεστημένος με τη θέση του στο πανεπιστήμιο. Αν και αγαπούσε τη διδασκαλία της

* Πιστός στον ορισμό και τα ιδεώδη του Τόμας Τζέφερσον για τη δημοκρατική διακυβέρνηση των ΗΠΑ.

** Το ξέφωτο με τις πέτρες.

ιστορίας, λάτρευε πολύ περισσότερο να γράφει γι' αυτήν. Για χρόνια δούλευε πάνω σε αυτό που πίστευε ότι θα ήταν η απόλυτη καταγραφή της πρώιμης ιστορίας του Νότου, ένα τετράτομο έργο το οποίο αποκαλούσε *Η άνοδος και η πώση του παλιού Νότου*, αλλά οι καθημερινές απαιτήσεις της δουλειάς του είχαν αποτελέσει επανειλημμένο εμπόδιο στην πρόοδο του εγχειρήματος. Μόνο ο πρώτος τόμος πλησίαζε την ολοκλήρωση, και ο ίδιος βρισκόταν σε μια ηλικία που φοβόταν ότι θα τον έθαβαν μαζί με το ανολοκλήρωτο υπόλοιπο. Είχε διαπραγματευτεί με το τμήμα του για μειωμένο ωράριο αλλά, όπως συχνά συμβαίνει με τέτοιες συνεννοήσεις, τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν όπως ήλπιζε. Οι αποχωρήσεις προσωπικού και οι οικονομικές πιέσεις μέσα στο πανεπιστήμιο, οφειλόμενες στην Ύφεση, είχαν ως αποτέλεσμα να δουλεύει εξίσου σκληρά, έχοντας να αντιμετωπίσει τους υπαλλήλους του πανεπιστημίου, τις ανάγκες των τελειοφοίτων, καθώς και να προετοιμάζει τις διαλέξεις του. Σε ένα γράμμα του προς το Τμήμα Κτιρίων και Υπαίθριων Χώρων, με ημερομηνία 31 Οκτωβρίου 1932, εκλιπαρούσε να έχουν τη θέρμανση ανοιχτή⁵ στο γραφείο του τις Κυριακές, ώστε να μπορεί να αφιερώσει ανενόχλητος τουλάχιστον μία μέρα στο γράψιμο. Περιέγραψε σε έναν φίλο την κατάστασή του ως «ντροπιαστική».⁶

Τη δυσαρέσκειά του ενέτεινε το γεγονός ότι, όπως πίστευε, η καριέρα του δεν είχε προχωρήσει όσο έπρεπε. Αυτό που τον είχε εμποδίσει να προοδεύσει ταχύτερα, παραπονιόταν στη γυναίκα του, ήταν το ότι δεν είχε μεγαλώσει στους κόλπους μια προνομιούχου οικογένειας, αλλά είχε αναγκαστεί να δουλέψει σκληρά για την κάθε του επιτυχία, αντίθετα με άλλους στο πεδίο του οι οποίοι είχαν εξελιχθεί ταχύτερα. Πράγματι, είχε κατακτήσει την κοινωνική του θέση δύσκολα. Γεννημένος στις 21 Οκτωβρίου του 1869 στο πατρικό του, που βρισκόταν στο μικροσκοπικό χωριό Κλείτον της βόρειας Καρολίνας, ο Ντοντ ξεκίνησε τη ζωή του στο κατώτατο στρώμα της κοινωνίας των λευκών του Νότου – μιας κοινωνίας που εξακολουθούσε να είναι προσκολλημένη στις ταξικές συμβάσεις της προ του Αμερικανικού Εμφυλίου

περιόδου. Ο πατέρας του, Τζον Ντ. Ντοντ, ήταν ένας φτωχός, σχεδόν αγράμματος αγρότης. Η μητέρα του, Έβελιν Κριτς, καταγόταν από μια εύπορη οικογένεια της βόρειας Καρολίνας και ο κόσμος θεωρούσε ότι κακόπεσε. Το ζευγάρι καλλιεργούσε βαμβάκι σ' ένα χωράφι που τους είχε παραχωρήσει ο πατέρας της Έβελιν και ίσα που τα έβγαζαν πέρα. Στα χρόνια που ακολούθησαν τον Αμερικανικό Εμφύλιο, με την παραγωγή βαμβακιού να αυξάνεται δραματικά και την τιμή του να πέφτει, η οικογένεια βρισκόταν σταθερά όλο και πιο χρεωμένη στον ιδιοκτήτη του καταστήματος γενικού εμπορίου – έναν από τους τρεις προνομιούχους άνδρες του Κλείτον και συγγενή της Έβελιν. Ο Ντοντ τούς αποκαλούσε «άνδρες σκληρούς' [...] εμπόρους και αριστοκράτες αφεντάδες των υποτελών τους!».

Ο Ντοντ ήταν ένα από τα επτά παιδιά της οικογένειας και πέρασε τα νιάτα του δουλεύοντας στο χωράφι της οικογένειας. Αν και δεν θεωρούσε τη χειρωνακτική εργασία ντροπή, δεν ήθελε να παραμείνει όλη του τη ζωή αγρότης και αντιλαμβανόταν ότι ο μόνος τρόπος να ξεφύγει ένας άνθρωπος του δικού του χαμηλού κοινωνικού επιπέδου από μια τέτοια κατάσταση ήταν να μορφωθεί. Πάλεψε σκαλί σκαλί για την πρόοδό του και ενίοτε αφοσιωνόταν τόσο απόλυτα στη μελέτη, ώστε οι άλλοι μαθητές τον φώναζαν «Μοναχό Ντοντ».⁸ Τον Φεβρουάριο του 1891 μπήκε στο Αγροτικό και Μηχανολογικό Κολέγιο της Βιρτζίνιας (το μεταγενέστερα Virginia Tech). Κατά την παραμονή του εκεί ήταν επίσης σοβαρός και αφοσιωμένος στη μελέτη. Άλλοι σπουδαστές⁹ σκάρωναν φάρσες όπως το να βάφουν την αγελάδα του προέδρου του κολεγίου ή να στήνουν μονομαχίες ώστε να πείθουν τους πρωτοετείς ότι αλληλοσκοτώνονταν πραγματικά. Ο Ντοντ μόνο μελετούσε. Πήρε το πτυχίο του το 1895 και το μάστερ το 1897, σε ηλικία είκοσι επτά ετών.

Με την ενθάρρυνση ενός καθηγητή που θαύμαζε ιδιαίτερα και το δάνειο ενός γενναιόδωρου μεγάλου θείου του, τον Ιούνιο του 1897 ο Ντοντ έφυγε για το Πανεπιστήμιο της Λιψίας στη Γερμανία, προκειμένου να ξεκινήσει το διδακτορικό του. Πήρε

μαζί το ποδήλατό του. Στη διατριβή του επέλεξε να εστιάσει στον Τόμας Τζέφερσον, παρά την προφανώς δύσκολη πρόσβαση σε αμερικανικά χειρόγραφα του 18ου αιώνα στη Γερμανία. Ο Ντοντ παρακολούθησε τα υποχρεωτικά μαθήματα και βρήκε σχετικό αρχειακό υλικό στο Λονδίνο και το Βερολίνο. Επίσης ταξίδευε αρκετά με το ποδήλατό του και του έκανε επανειλημμένα εντύπωση η στρατιωτική ατμόσφαιρα που έμοιαζε να είναι πανταχού παρούσα σε ολόκληρη τη Γερμανία. Κάποια στιγμή μάλιστα, ένας από τους αγαπημένους του καθηγητές έθεσε υπό συζήτηση το ακόλουθο ερώτημα: «Πόσο αβοήθητες¹⁰ θα ήταν οι ΗΠΑ αν εισέβαλλε σε αυτές ένας ισχυρός γερμανικός στρατός;». Όλη αυτή η πρωσική επιθετικότητα έκανε τον Ντοντ να νιώθει άβολα. Έγραψε κάπου ότι «παντού υπήρχε υπερβολικά¹¹ έντονο πολεμικό πνεύμα».

Ο Ντοντ επέστρεψε στη βόρεια Καρολίνα στα τέλη του φθινοπώρου του 1899 και έπειτα από μήνες αναζήτησης βρήκε τελικά μια θέση διδάσκοντος στο Κολέγιο Ράντολφ-Μέισον¹² στο Άσλαντ της Βιρτζίνιας. Επίσης ανανέωσε τη φιλία του με μια νεαρή γυναίκα ονόματι Μάρθα Τζονς, την κόρη ενός εύπορου κτηματία που ζούσε κοντά στο πατρικό χωριό του Ντοντ. Η φιλία εξελίχθηκε σε ειδύλλιο και την παραμονή των Χριστουγέννων του 1901 παντρεύτηκαν.

Ο Ντοντ δεν άργησε να βρει τον μπελά του στο Ράντολφ-Μέισον. Το 1902 δημοσίευσε ένα άρθρο στην εφημερίδα *Nation* με το οποίο κατέκρινε την επιτυχή εκστρατεία του Μεγάλου Κόμματος Βετεράνων της Συνομοσπονδίας για την απαγόρευση στη Βιρτζίνια ενός διδακτικού εγχειριδίου που υποτίθεται ότι προσέβαλλε την τιμή των Νοτίων. Ο Ντοντ κατηγορήσε τους βετεράνους ότι οι μόνες ιστορίες που θεωρούσαν έγκυρες ήταν εκείνες που υποστήριζαν ότι ο Νότος «είχε απόλυτο δίκιο να αποσχιστεί από την Ένωση».

Η αντίδραση ήταν άμεση. Ένας επιφανής δικηγόρος του κινήματος των βετεράνων ξεκίνησε εκστρατεία για να απολυθεί ο Ντοντ από το Ράντολφ-Μέισον. Η σχολή τον υποστήριξε δίχως

δεύτερη κουβέντα. Έναν χρόνο αργότερα επιτέθηκε εκ νέου στους βετεράνους, αυτήν τη φορά σε έναν λόγο του προς την Αμερικανική Εταιρεία Ιστορίας όπου επέκρινε τις προσπάθειές τους «να βγάλουν από τα σχολεία κάθε βιβλίο που δεν ανταποκρίνεται στον τοπικό πατριωτισμό τους». Τόνισε ότι «η σιωπή είναι ανεπίτρεπτη για έναν δυνατό και έντιμο άνδρα».

Μαζί με το ανάστημά του ως ιστορικού, μεγάλωνε και η οικογένειά του. Ο γιος του γεννήθηκε το 1905, η κόρη του το 1908. Αντιλαμβανόμενος πόσο χρήσιμη θα ήταν μια αύξηση μισθού, καθώς και το γεγονός ότι δεν θα σταματούσαν οι πιέσεις από τους εχθρούς του στον Νότο, ο Ντοντ έκανε αίτηση για μια θέση στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου. Πράγματι, πήρε τη δουλειά, και τον παγερό Ιανουάριο του 1909, σε ηλικία τριάντα εννέα ετών, αυτός και η οικογένειά του ταξίδεψαν στο Σικάγο, όπου και θα παρέμεναν για τα επόμενα είκοσι πέντε χρόνια. Τον Οκτώβριο του 1912,¹³ νιώθοντας το κάλεσμα της καταγωγής του και την ανάγκη να αποδείξει την πίστη του στα δημοκρατικά ιδεώδη του Τζέφερσον, αγόρασε τη φάρμα. Η σκληρή δουλειά, που τόσο τον είχε κουράσει στα παιδικά του χρόνια, έγινε πλέον μια ψυχαγωγία που θεωρούσε σωτήρια για την ψυχή του, καθώς και μια ρομαντική αναπόληση του αμερικανικού παρελθόντος.

Ο Ντοντ επίσης ανακάλυψε¹⁴ μέσα του ένα άσβεστο ενδιαφέρον για την πολιτική ζωή, γεγονός το οποίο ανακάλυψε όταν, τον Αύγουστο του 1916, βρέθηκε στο Οβάλ Γραφείο του Λευκού Οίκου για μια συνάντηση με τον πρόεδρο Γούντροου Γουίλσον. Η συνάντηση αυτή, σύμφωνα με έναν βιογράφο, «άλλαξε ριζικά τη ζωή του».

Ο Ντοντ ένιωθε μεγάλη ανησυχία βλέποντας τα σημάδια που έδειχναν ότι η Αμερική σταδιακά ετοιμαζόταν να παρέμβει στον Μεγάλο Πόλεμο* της Ευρώπης. Η εμπειρία του στη Λιψία δεν του άφηγε καμία αμφιβολία ότι οι Γερμανοί ευθύνονταν απο-

* Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος.

κλειστικά για την έναρξη ενός πολέμου που είχε γίνει προκειμένου να ικανοποιηθούν οι επιθυμίες των πρώσων βιομηχάνων και αριστοκρατών, τους οποίους παρομοίαζε με την αριστοκρατία του Νότου πριν από τον Αμερικανικό Εμφύλιο. Σταδιακά έβλεπε να αναδύεται μια παρόμοια ύβρις εκ μέρους της βιομηχανικής και στρατιωτικής ελίτ της Αμερικής. Όταν ένας στρατηγός επιχείρησε να συμπεριλάβει το Πανεπιστήμιο του Σικάγου σε μια εθνική εκστρατεία υπέρ της συμμετοχής στον πόλεμο, ο Ντοντ ανασκουμπώθηκε και ετοιμάστηκε να παρουσιάσει τη διαμαρτυρία του κατευθείαν στον αρχιστράτηγο.*

Ο Ντοντ ήθελε μόλις δέκα λεπτά από τον χρόνο του Γουίλσον, αλλά κατέληξε να μιλάει μαζί του για πολύ περισσότερη ώρα, στο τέλος της οποίας ήταν τόσο γοητευμένος από τον πρόεδρο σαν να του είχε κάνει κάποιος μάγια. Κατέληξε να πιστεύει ότι ο Γουίλσον είχε δίκιο να υποστηρίζει την παρέμβαση των ΗΠΑ στον πόλεμο. Για τον Ντοντ, ο Γουίλσον έγινε η σύγχρονη ενσάρκωση του Τζέφερσον. Στο διάστημα των επόμενων επτά χρόνων έγιναν φίλοι, και ο Ντοντ έγραψε τη βιογραφία του Γουίλσον. Ο θάνατος του τελευταίου την 3η Φεβρουαρίου του 1924 έριξε τον Ντοντ σε βαθύ πένθος.

Με τα πολλά, δέχτηκε τον Φράνκλιν Ρούζβελτ ως ίσο του Γουίλσον και υποστήριξε ένθερμα την πολιτική του εκστρατεία το 1932, γράφοντας και μιλώντας υπέρ του όποτε έβρισκε την ευκαιρία. Ωστόσο, αν ήλπιζε να γίνει μέλος του στενού κύκλου του Ρούζβελτ, ο Ντοντ σύντομα απογοητεύτηκε και αναγκάστηκε να αρκεστεί στα ολοένα και πιο δυσάρεστα καθήκοντα της ακαδημαϊκής έδρας.

Ήταν πλέον εξήντα τεσσάρων ετών και ο μόνος τρόπος να αφήσει το σημάδι του στον κόσμο ήταν η πρώιμη ιστορία του Νότου, την οποία ταυτόχρονα έμοιαζε να αντιμάχεται κάθε δύναμη στο

* Στην περίπτωση των ΗΠΑ, αυτός είναι συνταγματικά ο πρόεδρος.

σύμπαν, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής του πανεπιστημίου να κλείνει τη θέρμανση τις Κυριακές.

Σκεφτόταν όλο και συχνότερα¹⁵ να εγκαταλείψει το πανεπιστήμιο για κάποια θέση η οποία θα του άφηνε χρόνο για γράψιμο «πριν να είναι πολύ αργά». Σκέφτηκε ότι η ιδανική δουλειά ίσως να ήταν ένα πόστο δίχως ιδιαίτερες απαιτήσεις, στο Υπουργείο Εξωτερικών – ίσως μια θέση πρέσβη στις Βρυξέλλες ή τη Χάγη. Πίστευε πως ήταν αρκούντως επιφανής για να τον προτείνουν για μια τέτοια θέση, αν και έτεινε να θεωρεί τον εαυτό του περισσότερο σημαίνοντα για εθνικά θέματα από ό,τι ήταν στην πραγματικότητα. Έγραφε συχνά στον Ρούζβελτ, συμβουλεύοντάς τον πάνω σε οικονομικά και πολιτικά θέματα, τόσο πριν όσο και ακριβώς μετά τη νίκη του. Το βέβαιο είναι πως ο Ντοντ ενοχλήθηκε όταν, λίγο καιρό μετά την εκλογή του Ρούζβελτ, έλαβε από τον Λευκό Οίκο ένα τυποποιημένο γράμμα το οποίο έλεγε ότι, αν και ο πρόεδρος επιθυμούσε κάθε γράμμα που έφτανε στο γραφείο του να λαμβάνει γρήγορη απάντηση, δεν μπορούσε να τα απαντά όλα εγκαίρως ο ίδιος, οπότε είχε ζητήσει από τη γραμματέα του να το κάνει.

Ωστόσο, ο Ντοντ είχε αρκετούς καλούς φίλους που βρίσκονταν στον στενό κύκλο του Ρούζβελτ, όπως ο νέος υπουργός Εμπορίου Ντάνιελ Ρόπερ. Τα παιδιά του Ντοντ ήταν σαν αντίψια για τον Ρόπερ και είχαν αρκετά στενή σχέση. Έτσι ο Ντοντ δεν δίστασε να στείλει τον γιο του ως ενδιάμεσο για να ρωτήσει τον Ρόπερ αν υπήρχε περίπτωση η νέα διοίκηση να διορίσει τον Ντοντ πρέσβη στο Βέλγιο ή την Ολλανδία. «Είναι πόστα¹⁶ όπου η κυβέρνηση πρέπει να διορίσει κάποιον, αλλά δεν έχουν πολλή δουλειά» είπε στον γιο του. Του εμπιστεύτηκε ότι το βασικό του κίνητρο ήταν η ανάγκη να ολοκληρώσει τον *Παλιό Νότο*. «Δεν με απασχολεί ιδιαίτερα ένας διορισμός από τον Ρούζβελτ, αλλά προσπαθώ με κάθε τρόπο να ολοκληρώσω ένα έργο ζωής».

Εν ολίγοις, ο Ντοντ ήθελε μια αργομισθία, μια δουλειά που δεν θα ήταν πολύ απαιτητική, αλλά θα του παρείχε κάποιο κοινωνικό ανάστημα και έναν επαρκή μισθό, και κυρίως θα του

άφηνε άπλετο χρόνο για να γράφει – και όλα αυτά ενώ αναγνώριζε ότι δεν είχε τον κατάλληλο χαρακτήρα για μια θέση διπλωμάτη. «Σε ό,τι αφορά την υψηλή διπλωματία¹⁷ (Λονδίνο, Παρίσι, Βερολίνο), αυτά δεν είναι για μένα» έγραψε στη γυναίκα του στις αρχές του 1933. «Με στενοχωρεί ότι πιστεύεις το αντίθετο. Πολύ απλά, δεν είμαι ο τύπος του δόλιου, διπρόσωπου ανθρώπου που απαιτείται για να “ψεύδεται στο εξωτερικό υπέρ πατρίδος”. Αν ήμουν, θα μπορούσα να πάω στο Βερολίνο και να υποκλίνομαι στον Χίτλερ – και να ξαναμάθω γερμανικά. Όμως» πρόσθεσε «ποιος ο λόγος να χάνουμε τον χρόνο μας αλληλογραφώντας για κάτι τέτοιο; Ποιος θα ’θελε άλλωστε να μείνει στο Βερολίνο για τα επόμενα τέσσερα χρόνια;».

Είτε εξαιτίας της συζήτησης του γιου του με τον Ρόπερ είτε για άλλους λόγους, σύντομα το όνομα του Ντοντ άρχισε να συζητείται. Στις 15 Μαρτίου του 1933, κατά τη διάρκεια μιας σύντομης παραμονής του στη φάρμα του στη Βιρτζίνια, πήγε στην Ουάσινγκτον για να συναντήσει τον νέο υπουργό Εξωτερικών του Ρούζβελτ, τον Κόρντελ Χαλ, τον οποίο είχε συναντήσει και πολλές άλλες φορές στο παρελθόν. Ο Χαλ ήταν ψηλός, με ασημένια μαλλιά,¹⁸ θεληματικό πιγούνι και δυνατό σαγόνι. Εξωτερικά, έμοιαζε να ενσαρκώνει όλα τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά ενός υπουργού Εξωτερικών – όσοι όμως τον γνώριζαν καλύτερα ήξεραν ότι, όταν οργιζόταν, είχε την ιδιαίτερα ατυχή για το πόστο του συνήθεια να εξαπολύει οχετούς από βρισιές, καθώς και ότι είχε την τάση να προφέρει το «ρ» του ως «γ», όπως ο Έλμερ Φαντ.* Ήταν κάτι για το οποίο ενίοτε αστειευόταν ο Ρούζβελτ κατ’ ιδίαν, όπως όταν κάποτε αναφέρθηκε στις «εμπογικές διαπαγαγματεύσεις» του Χαλ. Ο Χαλ, ως συνήθως, είχε τέσσερα ή πέντε κόκκινα μολύβια στην τσέπη του πουκαμίσου του, τα αγαπημένα του κρατικά εργαλεία. Ανέφερε την πιθανότητα ο Ντοντ να διοριζόταν στο Βέλγιο ή την Ολλανδία, όπως ακριβώς το είχε ελπίζει και ο ίδιος. Ωστόσο, αναγκασμένος να αναλο-

* Ο γνωστός αντίπαλος του Μπαγκς Μπάνι στα Looney Tunes.

γιστεί τι θα σήμαινε αυτό αν το ζούσε σε καθημερινή βάση, ο Ντοντ ξαφνικά υποχώρησε. «Έπειτα από προσεκτική διερεύνηση¹⁹ της κατάστασης» έγραψε στο μικρό του ημερολόγιο τσέπης «είπα στον Χαλ ότι δεν θα δεχόμουν μια τέτοια θέση».

Ωστόσο το όνομά του συνέχισε να αναφέρεται στους κυβερνητικούς κύκλους.

Έτσι λοιπόν εκείνη την Πέμπτη του Ιουνίου το τηλέφωνό του άρχισε να χτυπά. Καθώς έβαλε το ακουστικό στο αυτί του, άκουσε μια φωνή που αναγνώρισε αμέσως.

#1 ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΕΡ
NEW YORK TIMES

Βερολίνο 1933: Ο χαμηλών τόνων καθηγητής Γουίλιαμ Ντοντ φτάνει στην Ευρώπη, συνοδευόμενος από την οικογένειά του, ως ο νέος πρεσβευτής των ΗΠΑ στη Γερμανία. Είναι η περίοδος που ο Χίτλερ μηχανεύεται τρόπους για να εδραιώσει την κυριαρχία του και να απαλλαγεί από όσους στέκονται εμπόδιο στα σχέδιά του.

Η οικογένεια των Αμερικανών θα βρεθεί σε μια πόλη με τα πιο εντυπωσιακά και αβανγκάρντ κτίρια στον κόσμο, όπου τα θέατρα, οι συναυλιακοί χώροι και τα καφέ είναι κατάμεστα. Μέσα από τις καθημερινές συναναστροφές τους, τις δεξιώσεις, την μποέμικη ζωή και τις ερωτικές περιπέτειες της Μάρθας, της κόρης του πρέσβη, αποκαλύπτεται ένας κόσμος γεμάτος ενέργεια και αισιοδοξία.

Καθώς όμως γνωρίζουμε τους ανθρώπους του κοντινού περιβάλλοντος του Χίτλερ και την ανεκτική στάση των ξένων διπλωματών απέναντι στο καθεστώς, αρχίζει να ξεδιπλώνεται το εφιαλτικό πρόσωπο του Τρίτου Ράιχ: ένας φονικός σπασμός βίας θα βουτήξει την πόλη στο αίμα.

Καλώς ήρθατε στον Κήπο με τα Θηρία.

Αν ήμουν πλούσια, θα αγόραζα όλο το τιράζ
και θα μοίραζα τα βιβλία στο Σύνταγμα.

Γκέλη Βούρβουλη, *protagon.gr*

ISBN: 978-618-03-3323-7

9 786180 333237

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 83323

metaixmio.gr

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ
ΚΑΙ ΣΕ

e-book